

Suomi, EU ja Kiina 2020-luvun maailmassa

Puhemies Vanhanen, arvoisat kuulijat,

Suuri kiitos tästä mahdollisuudesta saada käyttää puheenvuoro Paasikivi-Seuran suurvaltapoliittikka kokonaisuudessa, jossa käsitellään Suomi, Eurooppa ja suurvallat -tematiikkaa. Pysin tuomaan nyt esiin Kiinaan liittyviä näkökohtia.

Toivottavasti monella teistä oli mahdollisuus kuunnella aiemmin tällä samalla foorumilla esiintynyttä Mika Aaltolaa, joka käytti ansiokkaan puheenvuoron myös Kiinaa koskevan analyysin kannalta.

Suuri osa puheestani liittyy nimenomaan Kiinan ja EU:n suhteeseen. Vaikka otsikosta puuttuukin kaksi suurvaltaa, Yhdysvallat ja Venäjä, ei niitä luonnollisesti voida sivuuttaa kuvattaessa sitä 2020-luvun maailmaa, jossa Kiina ja Suomi toimivat. Suomi tietysti EU:n jäsenenä. Siksi esitän muutamia ajatuksia myös kokonaisuudesta suurvaltasuhteisiin liittyen. Rajallisen ajan vuoksi nämä jäävät ehkä hieman irrallisiksi havainnoiksi, mutta keskusteluosuudessa voimme palata teitä erityisesti kiinnostaviin näkökohtiin.

Tämä puheenvuoro tulee tietysti tilanteessa, jossa Kiinaan liittyy enemmän kysymysmerkkejä kuin pitkään aikaan. Maa käy läpi koronaviruskriisiä, jonka laajuutta ja kestoja voimme edelleen vain arvailla. Tämän päivän luvut ovat karuja. Manner-Kiinassa on yli 74 000 tartunnan saanutta, yli 2 000 ihmistä on kuollut. Ja tilanne ei ole vielä missään nimessä helpottumassa.

On paljon, mitä emme vielä tiedä – viruksen luonne, leviämispotentiaali, epidemian kesto. Ja mitä emme tiedä, se tietysti huolestuttaa.

Mutta jonain päivänä tämäkin kriisi on ohi. Silloin selviää, mitkä ovat sen todelliset vaikutukset ja seuraukset. Inhimillisen hinnan lisäksi huolta herättävät jo kriisin taloudelliset vaikutukset, koko maailmaan. Eikä syyttä. Näitä vaikutuksia ei ole tarvinnut odottaa kauan, ne näkyvät jo tänään Suomessakin.

Tilannetta seuraavia kiinnostavat tietysti myös vaikutukset Kiinan poliittiseen tilanteeseen ja kansainväliseen asemaan. Aikanaan lopputulos tästä kriisistä sekä se tapa, jolla siihen päädytään, vaikuttavat epäilemättä siihen, miten suhtaudumme Kiinaan. Luotammeko jatkossa Kiinaan ja sen poliittiseen johtoon enemmän, vai vähemmän? Toimiko Kiina kriisissä, ja sen ratkaisemisessa, kuten kansainvälisen yhteisön vastuullisen jäsenen odotetaan aina toimivan?

Analyyseissä on myös pohdittu, miten kriisi vaikuttaa Kiinan johdon asemaan ja koko yhteiskuntajärjestelmään. Kyseessä on presidentti Xi Jinpingille toistaiseksi suurin haaste maan johtajana. Kiina tasapainottelee ainakin kolmen eri tavoitteen välillä: (i) yhteiskunnallisen vakauden

säilyttäminen, (ii) koronavirusepidemian patoaminen ja hoitaminen (iii) sekä taloudellisten vahinkojen minimointi. Täyden kriisin alettua tasapainoilun pääakseli on ollut kahden ensimmäisen tavoitteen välillä, nyt enemmän kahden jälkimmäisen välillä.

Maan johto on turvautunut tilanteessa kahteen strategiaan, jotka ovat aina edesauttaneet Kommunistista puoluetta vaikeissa tilanteissa tai kriiseissä. Ensinnäkin syy tapahtuneesta on kohdistettu paikallishallinnolle, jonka johto on nyt jo vaihdettu. Näyttävästi toteutettava paikallinen vallansiirto suuren julkisuuden avulla antaa maan johdolle mahdollisuuden tulla ylhäältä ratkaisijan rooliin ja osoittaa, että tilanne on hallinnassa ja asioille tehdään jotakin. Julkista mielipidettä ohjataan nyt tähän suuntaan.

Toimintamalli on nähty ennenkin. Kiinassa keskusjohto voi puuttua paikallishallintojen toimintaan rankallakin kädellä. Toisinaan kiinalainen järjestelmä valitettavasti rohkaisee kunnianhimoisia, eteenpäin pyrkiviä paikallisviranomaisia peittämään alueellaan esiin tulleita ongelmia, esimerkiksi ympäristöön tai korruptioon liittyen. Joissakin ongelmatapauksissa tämä saattaa joskus onnistuakin. Vanha kiinalainen sanonta on, että vuoret ovat korkeita ja keisari kaukana. Koronavirustapauksessa tämä ei onnistunut. Hallinto eri tasoilla reagoi epidemiaan hitaasti, mikä on nyt altistanut sen kritiikille kriisin huonosta hoidosta ja tietojen pimittämisestä.

Toinen Kiinalle tyypillinen, ja mahdollinen piirre on massiivinen resurssien mobilisointi epidemian hoitoon. Terveystieteiden ja resurssien allokointi eri puolilta maata kriisialueille hätätilanteissa on nähty aiemminkin. Tällä kertaa toimenpiteiden laajuus on kuitenkin ollut ennennäkemätön. Kokonaisten kaupunkien sulkeminen ja kymmenien miljoonien ihmisten asettaminen karanteeniin ovat toimenpiteitä, jotka voidaan tehdä vain Kiinassa.

Tässä tilanteessa emme siis tiedä, minkälainen Kiina tulee ulos kriisistä ja koska. Ja mitä sillä aikaa virustilanteessa on ehtinyt tapahtua myös globaalisti. Yhteiskuntavakauden kriisiytymistä ei ole havaittavissa.

Kuitenkin elämää on kriisin varjossakin ja ne asiat, jotka Kiinassa ja sen asemassa askarruttivat ennen epidemian puhkeamista, näyttävät olevan edelleen relevantteja.

Tämän osoitti jälleen myös Münchenin turvallisuuskonferenssi viime viikonloppuna. Sanasota Yhdysvaltain ja Kiinan välillä jatkui entiseen malliin.

Läntisen maailman voitonvarmuutta julistanut Yhdysvaltain ulkoministeri Mike Pompeo toi esiin Kiinan roolin omassa ympäristössään nostamalla esiin Kiinan rajaongelmat naapurimaidensa kanssa. Huawei ja muut valtion tukemat teknologiayritykset ovat hänen mukaansa Kiinan tiedusteluviranomaisia palvelevia troijalaisia hevosia. Taiwanin ja Hongkongin tilanteista pitää olla hiljaa, jos haluaa edistää taloussuhteita.

Puolustusministeri Mark Esper omassa puheenvuorossaan puolestaan arvioi, kuinka presidentti Xi Jinpingin johdolla Kiinan kommunistinen puolue on menossa väärään suuntaan, yhä kiihtyvällä vauhdilla. Kiinassa nähdään enemmän sisäistä sortoa, enemmän haitallisia kauppatapoja muiden maiden kustannuksella ja myös aggressiivisempää sotilaallista käyttäytymistä. Esper kuitenkin selvensi, ettei Yhdysvallat halua konfliktia Kiinan kanssa.

Kiinan vastaukset antoi tällä kertaa ulkoministeri Wang Yi. Hänen mukaansa Yhdysvallat kärsii paranoian ja suuruudentunteen sekoituksesta. Lännen tulisi hänen mukaansa hylätä Kiinaan liittyvät epäluulot ja

jännitteet. Kiinan kansan valintoja tulee kunnioittaa. Kiinan kehitys ja paluu entiseen arvoon tulee hyväksyä, vaikka sen järjestelmä poikkeaa läntisestä mallista. Vähemmän diplomaattisesti Pompeon ja Esperin kommentit leimattiin valheiksi.

Nämä muutamat lyhyet lainaukset Yhdysvaltain ja Kiinan hallintojen edustajien taholta kuvaavat hyvin sitä tilannetta, missä näiden kahden suurvallan suhteissa tänään mennään. Tammikuussa tehty Yhdysvaltojen ja Kiinan ensimmäisen vaiheen kauppasopimus oli kansainvälisen yhteisön näkökulmasta tervetullut, koska se toi kaivatun hengähdystauon maiden väliseen kauppasotaan. Mutta se ei muuttanut Yhdysvaltain perusasennetta. Kiina nähdään Washingtonissa edelleen strategisena uhkana.

Samaan aikaan eri tahoilla elää *decoupling*-keskustelu siitä, missä määrin Kiina ja Yhdysvallat ovat irtautumassa toisistaan, tai missä määrin niiden tulisi irtautua toisistaan ja luoda kaksi erillistä, kilpailevaa taloudellista, teknologista ja/tai poliittista järjestelmää, joilla on omat etupiirinsä.

Keskustelua on käyty eri näkökulmista, kuten kauppasodan vaikutukset, suorien ulkomaisten investointien, pääomamarkkinoiden ja valuuttakysymysten merkitys ja ennen kaikkea teknologiayhteistyön tulevaisuus. Vaikka ulkomaiset suorat sijoitukset, pääomamarkkinat ja valuutatkin ovat tärkeitä tekijöitä Yhdysvaltojen ja Kiinan suhteissa, kauppasota ja teknologia edelleen hallitsevat Yhdysvalloissa käytävää Kiina-keskustelua.

Kauppaa enemmän muutoksia voisi tapahtua teknologian saralla. Kiinan pyrkimyksenä on siirtyä yhä enemmän omiin innovaatioihin ja tästä seurauksena voi olla myös enemmän rajoituksia teknologia-alan yhteistyölle ja kaupalle. Kiinalaiset työskentelevät kehittääkseen omaa osaamistaan alusta alkaen pyrkien vähentämään riippuvuutta muista. Pitkälle menevät rajanvedot vuorovaikutuksen ja yhteistyön suhteen olisivat hyvin ongelmallisia jälleen myös koko maailmalle.

Näyttää myös siltä, että digitalous ja etenkin alustatalous ovat alttiimpia *decoupling*-dynamiikalle kuin perinteinen tavara- ja tuotantokauppa ja tuotantoketjut. Kiina voi hakea itselleen alustatalouden monopoleja, tai vähintään omia markkinareviirejä. Standardointikilpailu voi vaikuttaa samaan suuntaan. Samalla on riski, että jos teknologiakilpailu syvenee, niin kilpailu tiedon valtarakenteista syvenee samaa tahtia koulutuksen, tutkimuksen ja kehityksen aloilla.

Kauppa- ja teknologiasodasta siirryn nyt perinteisempiin turvallisuuskysymyksiin.

Kauppakysymysten lisäksi aina ajankohtainen kysymys Kiinalle on Yhdysvaltain sotilaallinen läsnäolo sen lähialueilla. Itä-Aasiassa turvallisuuspolitiikan lähtökohtana on historiallinen asetelma, jossa Yhdysvallat jäi alueelle toisen maailmansodan jälkeen. Kiinan alueellisen johtoroolin paluulle, ainakaan kommunistisen puolueen johdolla, ei ole turvallisuuspoliittisesti tai geopolitiittisesti luontevaa tilaa. Kiinan sotilaallinen modernisaatio, etenkin merellisten kapasiteettien vahvistaminen, on kuitenkin muuttanut alueellista voimatasapainoa alueella ja haastanut Yhdysvaltain johtamaa turvallisuusjärjestelmää. Kiina työntää doktriininsa mukaisesti amerikkalaisia kauemmas rannikoltaan ja ilmatilastaan. Kiinan modernit, yhteisoperaatiokykyiset asevoimat pystyvät tarvittaessa uhkaamaan Yhdysvaltain laivastoa ja lentotukikohtia koko alueella.

Pidemmällä tähtäimellä Yhdysvaltain lisääntyvät vaikeudet operoida esteittä alueella vaikuttavat liittolaissuhteiden uskottavuuteen. Presidentti Trumpin hallinnon aikana alueella olevat liittolaiset ovat joutuneet pohtimaan koko asetelman perusteita muutoinkin. Kestääkö Yhdysvaltain sitoutuminen Aasiaan ja haluaako maa vakavasti luoda vastapainoa Kiinalle tämän etupihalla, myös esimerkiksi

Taiwanin puolustuskyvyn takaajana? Missä määrin Yhdysvallat on kiinnostunut alueen sisäisistä konflikteista? Kiinan suhteen Trump haluaa hoitaa asioita pitkälti kahdenvälisesti, toisin kuin esimerkiksi presidentti Obama, jonka strategia Aasiassa nojautui enemmän liittolaisiin ja kumppaneihin.

Vastakkainasettelu, tai Kiinan patoaminen, ei olisi kuitenkaan Yhdysvaltain kannalta tuloksekasta ilman liittolaisten tai kumppaneiden tukea. Tällaisen kuvion aikaansaaminen muodostuu sitä haastavammaksi, mitä voimakkaammiksi Aasian maiden taloudelliset riippuvuussuhteet Kiinan kanssa muodostuvat. Samalla on syytä huomata, että suuret maat – Venäjä, Intia ja Japani – asettavat kaikissa oloissa reunaehjoja ja tasapainottavat Kiinan vaikutusvallan leviämistä Aasiassa.

Kiina on toiminnallaan jo pitkään muuttanut totuttuja asetelmia Itä-Kiinan ja Etelä Kiinan merellä. Lisäksi sen julkilausuttu tavoite on Taiwanin tuominen emämaan yhteyteen, tarvittaessa sotilaallisin keinoin. Yksi maa, kaksi järjestelmää -periaate Hongkongissa on samansuuntainen, hieman kalpeampi versio samasta problematiikasta.

Aluekiistoihin liittyen Kiina on tehnyt niin ikään selväksi, ettei se tule turvautumaan kansainvälisten järjestelmien tai instituutioiden ratkaisu- tai välitysmenettelyihin. Se uskoo pystyvänsä ylläpitämään aluekontrollia tarvittaessa sotilaalliseen voimaansa nojaten. Aasian turvallisuusarkkitehtuuri säilynee jatkossakin heikosti institutionalisoituna, eikä YK:sta olisi paljoa apua kiistoissa, joissa turvallisuusneuvoston pysyviä jäseniä on osapuolina.

Arvoisat kuulijat,

Kiinan ja Yhdysvaltain välisen suhdekehityksen lisäksi paljon analyysyjä on viime aikoina laadittu myös Kiinan ja Venäjän suhteista. Tässä suhteessa huomio on kiinnittynyt maiden väliseen lähentymiseen ja yhteistyön lisääntymiseen. Poliittisella ja taloudellisella puolella uusi silkkitiealoite, Belt and Road, on osaltaan merkinnyt Kiinan tiiviimpää taloudellista, poliittista ja strategista sitoutumista muihin maihin, etenkin Euraasian mantereella ja Venäjä on saanut tästä osansa.

Myös sotilaallinen yhteistyö Kiinan ja Venäjän välillä on lisääntynyt. Mistään liittolaisuussuhteesta ei haluta, eikä ole syytäkään, puhua. Sekä Kiina että Venäjä pitävät itseään itsenäisinä sotilaallisina voimina. Ne eivät halua hierarkkista suhdetta toisiinsa. Maat haluavat korostaa, että pysyvät sotilaalliset liitot rauhan aikana kuuluvat menneisyyteen.

Maiden välisen dialogin osalta merkityksellistä tietysti on se, että johtajina presidentti Putin ja presidentti Xi ovat lähellä toisiaan. Näin esimerkiksi, kun puhutaan siitä, millaista maailmanjärjestystä he tavoittelevat. Halutaan useita riippumattomia valtakeskuksia yhden kansakunnan hegemonian sijasta. Valtion suvereniteettia tulee myös suojata ulkomaisilta poliittisilta ja ideologisilta vaikutteilta. Suurvaltojen välisissä suhteissa tulisi vallita tasa-arvo, myös silloin kuin yhtenä osapuolena on Yhdysvallat.

Kuitenkin suurvaltapeliä pelataan paljolti kahdenvälisesti. Kiina pysyy mielellään poissa silloin, kun kyse on Yhdysvaltain ja Venäjän vastakkainasetteluista eikä Venäjäkään mielellään halua tulla vedetyksi mukaan Kiinan ja Yhdysvaltojen välisiin kiistoihin.

Venäjän ja Kiinan yhteistyössä on kuitenkin yksi alue, jota meidän suomalaistenkin on syytä seurata tarkoin, eli maiden yhteistyö arktisella alueella. Tässä suhteessa Kiina on ollut aktiivinen viime vuosina ja toki sen oma toiminta arktisten asioiden parissa ilman Venäjääkin on merkillepantavaa.

Kiina julkaisi tammikuussa 2018 arktisen strategiansa, jonka tavoitteet perustuvat pääosin Kiinan vaikutusvallan kasvattamiseen arktisella alueella. Kiinan arktinen politiikka asettaa etusijalle arktisten merireittien käytön. Se korostaa myös luonnonvarojen etsintää ja hyödyntämistä alueella, Kiinan kansallisen turvallisuuden parantamista ja arktisen alueen hallinnan kehittämistä. Kiinan arktista ja antarktista koskevan ajattelun taustalla vaikuttaa mielenkiinto näiden alueiden vielä kartoittamatonta potentiaalia kohtaan sekä jonkinlainen ajatus ali-investoidusta ja alihallinnoidusta arktisesta alueesta.

Kiina toimeenpanee arktista strategiaansa eri keinoilla ja samanaikaisesti useilla eri osa-alueilla. Kiina investoi arktiseen öljyyn ja kaasuun. Investoinnit, infrastruktuurihankkeet ja kaupankäynti vahvistavat Kiinan roolia arktisen alueen talouksissa. Se hankkii alueella jalansijaa ennen kaikkea rakentamalla taloudellista ja strategista kumppanuutta Venäjän kanssa. Keskiössä on hiilivetyesiintymien talteenotto: nesteytetty maakaasu (LNG) merkitsee Venäjälle tärkeää tulonlähdettä, Kiinan kasvava talous puolestaan janoaa lisäenergiaa. Lisäksi Kiinalle on strategisesti tärkeää hajauttaa energian jakeluverkostoja ja varmistaa energiansaanti alueelta, jossa Yhdysvallat ei ole läsnä.

Yhteistyöhankkeista huolimatta Kiinan ja Venäjän arktinen kumppanuus on jossain määrin pintapuolinen. Venäjän näkökulmasta Kiina näyttäytyy yhtäältä uutena arktisille vesille lipuvana kilpailijana, toisaalta tarpeellisena kumppanina, jolla on kykyä investoida. Lännen ylläpitämät talouspakotteet osaltaan luovat kannustimia lisätä taloudellista yhteistyötä Kiinan kanssa. Keskinäisistä epäluuloista huolimatta Kiinan kysyntä ja Venäjän tarjonta ylläpitävät taloudellista intressiä.

Kiinan lipuminen arktisille vesille sekä Kiinan ja Venäjän arktinen yhteistyö aktivoivat myös muita toimijoita alueella. Aiemmin syrjäisestä alueesta on muodostumassa uuden geopoliittisen kamppailun sivunäyttämö, jonne kohdistetaan nyt valokeiloja useiden toisistaan eroavien turvallisuuspoliittisten katsantojen kautta.

Tämä luo ajankohtaisen kysymyksen, millä foorumeilla arktisia turvallisuuskysymyksiä käsitellään. Turvallisuuspolitiikka ei kuulu Arktisen neuvoston mandaattiin. Natoon kuuluvat AN8-maat pyrkinevät kohdistamaan lisähuomiota arktiseen ensi sijassa kuitenkin Venäjän, ei Kiinan vuoksi.

Kamppailu vaikutusvallasta arktisella alueella on eräs ilmentymä Yhdysvaltojen ja Kiinan välisestä suurvaltakamppailusta. Pienten valtioiden näkökulmasta asetelma näyttää muodostuvan jälleen sellaiseksi, jossa on oltava joko puolesta tai vastaan – on vain mustaa ja valkoista, harmaa välistä puuttuu.

Arvoisat kuulijat,

Euroopan unioni ja Kiina ovat sitoutuneet kattavaan strategiseen kumppanuuteen. Toimintakehyksen muodostavat heinäkuussa 2016 annetut neuvoston päätelmät EU:n Kiina-strategiasta sekä komission ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan kesäkuussa 2016 antama yhteinen tiedonanto EU:n uuden Kiina-strategian lähtökohdista.

Euroopassa katsotaan kuitenkin yhä yleisemmin, että Kiinaan liittyvien haasteiden ja mahdollisuuksien tasapaino on muuttunut. Tätä muutosta kuvaa edellisen komission ja entisen ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan Federica Mogherin maaliskuussa 2019 julkaisema yhteinen tiedonanto.

Tiedonannossa määritellään, että Kiina on yhteistyökumppani, taloudellinen kilpailija etenkin teknologian alalla ja systeeminen kilpailija mitä tulee globaalihallintoon – kaikkea tätä yhtä aikaa.

Ero aiempaan kielenkäyttöön on olennainen. Esimerkiksi vain vuosi aiemmin, vuoden 2018 EU-Kiina – huippukokouksessa juhlistettiin strategisen kumppanuuden 15-vuotista taivalta ja puhuttiin yhteistyön hedelmistä, joita oli saavutettu politiikan, kaupan ja talouden, kulttuurin sekä ihmisten välisen kanssakäymisen aloilla.

Muutos on siis selvä seuraus siitä keskustelusta, joka Euroopassa on virinnyt Kiinan toimista, etenkin siitä, miten maa käyttää taloudellista vaikutusvaltaansa poliittisiin tarkoituksiin.

Totta onkin, että kaupallistaloudelliset ja ideologiset huolet Kiinan kohdalla usein liittyvät toisiinsa. Kommunistisen puolueen ote yrityksistä myös yksityissektorilla on vahva, valtionyrityksistä tietysti puhumattakaan. EU:n kohdalla tämä merkitsee sitä, ettei Kiina-politiikka voi nojautua enää pelkästään ulkopoliittikan perinteiseen keinovalikoimaan, vaan esimerkiksi teollisuuspolitiikka, vientivalvonta, ja vaikkapa keinoälyyn liittyvän tiedon jakaminen ovat nousseet EU:ssa tärkeiden asioiden listalle.

On selvää, että meidän EU:ssa on puolustettava intressejämme Kiinaa kohtaan, aivan kuten muitakin toimijoita kohtaan. Kiinankin kanssa meidän tulee tehdä yhteistyötä siellä missä se on mahdollista. Samalla EU:n on puolustettava standardejaan ja normejaan sekä sääntöpohjaista järjestystä entistä laajemmin, samalla kun etsitään yhteistyöalueita. EU:n ja Kiinan suhteiden myönteinen kehitys edellyttää, että kumppanuus perustuu realismiin ja vastavuoroisuuteen.

EU:lla on edelleen aitoa kiinnostusta syventää suhteita Kiinaan. Kuten Mogherini tiedonannon julkaisun yhteydessä totesi – ”ehdottamiemme toimenpiteiden tavoitteena on vahvistaa suhteitamme Kiinaan keskinäisen kunnioituksen hengessä”.

Yhteistyön näkymiä varjostavat kuitenkin yhä pahemmin Kiinan sisäinen kehitys, poliittisen ilmapiirin kiristyminen ja autoritaarisuuden uusi nousu. Taloudelliset ja muutkin yhteiskunnalliset uudistukset ovat hidastuneet ja talousongelmat ovat vakavia. Tosin jotain myönteistäkin on nähty. Esimerkiksi ulkomaisia investointeja koskeva uusi laki tuli voimaan tämän vuoden alussa. Se mm. avasi uusia sektoreita ulkomaalaisille investoijille. Kuten monen uudistuksen osalta Kiinassa, tässäkin tapauksessa implementointi, on lopulta ratkaisevaa.

On kuitenkin tärkeää tunnistaa, ja tunnustaa, että samanaikaisesti kun EU:n ja Kiinan välinen kilpailu lisääntyy, lisääntyy myös keskinäinen riippuvuutemme. Meidän tulee välttää sellaista paranoiaa, joka heikentää taloudellisten suhteiden kehittämisen perustaa. Taloussuhteet Kiinan kanssa määrittävät osin Euroopankin kehitystä. EU:n ja Kiinan välisten tavaravirtojen arvo on yli 1.7 miljardia euroa päivässä.

Yhteistyö ei ole aina helppoa. Esimerkkinä 5G-kysymys, joka velloo Euroopassa ja on muodostunut osittain kansallisen turvallisuuden asiaksi. Ratkaisujen perusteisiin ja kriteereihin kiinnitetään huomiota. Suomi on panostanut voimakkaasti EU:n yhteisen lähestymistavan rakentamiseen. Kiina puolustaa luonnollisesti Huaweiin asemaa ja seuraa tarkkaan eri maiden ratkaisuja, niin kuin Yhdysvallatkin. 5G-kysymys ei ole erillään edellä mainitusta decoupling-tematiikasta.

Mistä yhteiset intressit talouden lisäksi sitten voivat löytyä? Keskeiseksi yhteistyöalueeksi ovat jo valikoituneet ympäristökysymykset. Yhteistyötä yhteisten velvoitteiden täyttämiseksi YK:n toiminnan

kolmessa peruspilarissa on pyritty löytämään myös niiden kokemusten pohjalta, joita on kertynyt Iranin ydinohjelasopimukseen liittyneestä neuvottelu- ja sopimusprosessista.

On tärkeää huomata myös, että termit kuten sitoutua ja sitoutuminen mainitaan dokumentissa useammin kuin kilpailu. Tämä indikoi sitä, että neuvottelut ovat edelleen keskeisessä asemassa lähestymistavassamme. Eli henki on hyvin erilainen kuin esimerkiksi mitä Yhdysvaltain kansallisessa puolustusstrategiassa on esitetty.

On myös syytä peräänkuuluttaa innovatiivista ajattelua ja aloitteellisuutta oman politiikkamme osalta. Emme voi vain esittää Kiinalle loputonta listaa vaatimuksista ja jäädä odottamaan sen reagointia.

EU:n Connectivity-strategia, tai liitettävyystrategia erään suomennoksen mukaan, on yksi myönteisistä esimerkeistä tältä osin. Sen laatiminen osoitti ulkopuolisillekin, että EU:lla on näkemys ja suunnitelma siitä, miten vastata Kiinan lisääntyvään aktiivisuuteen omassa maanosassamme.

EU:n mahdollisuus itsenäiseen ja uskottavaan asemoitumiseen Kiinankin suhteen riippuu myös taloudellisesta voimasta. Tulevaisuutta määrittää tässä suhteessa menestyminen teknologisessa kilpailussa, joka jatkuu kauppasodan jälkeenkin. Monet muutoksen voimakkaimmista ajureista ovat edelleen taloudellisia. On äärimmäisen tärkeää, että EU puolustaa teknologista suvereniteettiaan ja investoi uuteen teollisuuteen, joka voi kilpailla globaalisti, myös kiinalaisten yritysten kanssa. Kiinan tutkimus- ja kehitysmenot ovat jo ylittäneet EU-maiden keskiarvon.

Toistaiseksi Kiina on pystynyt menestyksekkäästi edistämään agendaansa Euroopassa etenkin kahdesta syystä. Ensinnäkin jäsenmailla on erilaisia intressejä Pekingin suhteen. Toiseksi EU on joutunut edelleen keskittymään moniin sisäisiin ongelmiinsa, oli sitten kyse finanssikriisistä tai Brexitistä. Yhtenäisyyden puute on edelleen merkittävä haaste. Ei ole enää vain pelko, vaan valitettava tosiasia, että usein EU:n yhteiset kannat Kiinaan liittyen joudutaan rakentamaan liian pienelle yhteiselle nimittäjälle. Ja välillä yhteistä kantaa ei pystytä muodostamaan lainkaan.

Vuotta 2020 on luonnehdittu EU-Kiina –suhteiden supervuodeksi. Kuluvana vuonna on tarkoitus järjestää kaksi EU-Kiina -huippukokousta. Ensimmäinen vuosittainen huippukokous maaliskuun lopussa Kiinassa ja sitten erityishuippukokous syyskuun puolivälissä Leipzigissa. Tavanomaisessa huippukokouksessa unionia edustaa instituutioiden johto ja Kiinaa pääministeri. Erityishuippukokouksessa ovat läsnä EU:n puolelta myös valtion- tai hallitusten päämiehet ja Kiinalta presidentti Xi Jinping.

Koronavirustilanne on nyt luonut kysymyksen tälle aikataululle.

Tavoitteet vuodelle ovat kuitenkin hyvin kunnianhimoiset. Kevään huippukokouksessa on tarkoitus päivittää EU:n ja Kiinan strateginen yhteistyöagenda vuoteen 2025 saakka. Syksyn erityishuippukokouksen päätavoite on kattavan investointisopimuksen viimeistely.

Huoli Kiinan vaikutusvallan kasvusta, maan kehityksen kääntymisestä kielteiseen suuntaan ja suhteiden epätasapainosta ovat nostaneet vaateita EU:n proaktiivisemmasta ja offensiivisemmasta politiikasta suhteissa Kiinaan, eikä vain Kiinaan. Uusi ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja Josep Borrell onkin todennut, että EU:n on laadittava uskottavia lähestymistapoja, joilla voidaan toimia tämän päivän globaalien strategisten toimijoiden – Yhdysvallat, Kiina, Venäjä – kanssa. Nämä kolme valtiota ovat hyvin erilaisia, mutta yhteistä niille on se, että ne harjoittavat voimapolitiikkaa ja asioiden

linkittämisestä toisiinsa. Vastauksemme pitäisi olla sopeutettu ja nyansoitu jokaista varten. Siinä on oltava valmis puolustamaan EU:n arvoja, intressejä ja yhteisiä kansainvälisiä periaatteita.

Voikin käydä niin, että uutta tasapainoa kohti siirrytään enemmän EU:n kiristysten, komission kilpailu- ja teollisuuspolitiikan, kuin Kiinan avautumisen kautta. Tämä on haastava kehitysnäkymä pienen liberaalin avotalouden näkökulmasta.

Arvoisat kuulijat,

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 70 vuotta Suomen ja Kiinan välisten diplomaattisuhteiden solmimisesta.

Suomi ei ollut ajallisesti täysin ainutlaatuisessa asemassa avatessaan suhteet Pekingiin. Toki olimme ensimmäisten länsimaiden joukossa tunnustamassa Kiinan kansantasavallan ja solmimassa diplomaattisuhteet maan kanssa. Siinäkin ryhmässä meitä ennen diplomaattisuhteet ehtivät solmia esimerkiksi Tanska ja Ruotsi.

Kuitenkin uusien suhteiden alkuvuosina koettiin tapahtumia, jotka korostavat omaa asemaamme. Suomi oli ensimmäinen länsimaa, joka teki kauppasopimuksen Kiinan kanssa. Tämä tapahtui vuonna 1953.

Merkittävänä tapahtumana erityisesti kiinalaisten puolella muistellaan myös Helsingin olympiakisoja vuonna 1952. Tuolloin Kiinan lippu nousi ensimmäistä kertaa salkoon olympiakisojen historiassa. Tämä palautettiin mieliin lähes kaikissa Kiinan valtion edustajien puheenvuoroissa talviurheilun teemavuoden tapahtumissa vuonna 2019.

Talviurheilun teemavuoden järjestäminen Kiinan kanssa oli muutoinkin erinomainen ratkaisu. Kiinalla on monissa asioissa edelleen paljon opittavaa, ja he ottavat mielellään oppia, kunhan tulokulma on oikea. Epäpoliittinen talviurheiluyhteistyö on erittäin fiksua, tehokasta ja innovatiivista kahdenvälisen suhteiden hoitoa positiivisella agendalla. Lisäksi se on antanut kiinalaisten toimijoiden suuntaan paljon kontaktipintaa sekä luonut Kiinassa Suomelle aivan uudentyyppistä maakuvaa.

Diplomaattisuhteiden merkkivuonna voimme todeta maidemme kahdenvälisen suhteiden olevan erittäin hyvät. Vuorovaikutus on aktiivista. Tärkeä askel kahdenvälisen suhteiden tiivistämiseksi otettiin vuonna 2017, jolloin presidentti Xi Jinpingin Suomeen suuntautuneen valtiovierailun aikana sovittiin uuden tyyppisestä kumppanuudesta. Kumppanuuteen liittyvä toimeenpanosuunnitelma vuosille 2019 – 2023 julkaistiin puolestaan presidentti Niinistön valtiovierailun yhteydessä tammikuussa 2019.

Vuosikymmenten ajan kauppa on ollut keskeinen ajuri kahdenvälisen suhteiden kehittämisessä. Tänä Kiina on Suomen tärkein kauppakumppani Aasiassa. Perinteisen tavarakaupan kasvu näyttää taittuneen toistaiseksi, mutta kokonaisvaltaisemmin tarkasteltuna taloudellisen yhteistyömme paletti on vuosien mittaan laajentunut käsittämään mm. palveluiden kaupan, investoinnit, tutkimus- ja kehitysyhteistyön ja matkailun. Tänä Kiina on myös tärkeä kotimarkkina monelle suomalaisyritykselle.

Uskon, että Kiinan kiinnostavuus markkinana suomalaisillekin kasvaa edelleen. Ensinnäkin huolimatta talouden kasvuvauhdin taitumisesta, esimerkiksi maan bruttokansantuote kasvaa kansainvälisesti vertailtuna edelleen varsin hyvää vauhtia.

Toiseksi rakenteelliset muutokset Kiinan taloudessa luovat uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Uusia kuluttajasegmenttejä syntyy koko ajan. Varsinkin keskiluokan kasvu on tuonut talouteen ja

kulutusrakenteeseen muutoksen, jonka vuoksi esimerkiksi terveys-, koulutus- ja viihdepalveluiden kysyntä kasvaa ihmisten hakiessa enemmän laatua elämäänsä. Talviurheilun teemavuotemme osui tässäkin suhteessa oikeaan ajankohtaan.

Kolmantena kysyntää lisäävänä tekijänä on Kiinan tarve muuttaa tuotantoa yhä enemmän kestäväälle pohjalle. Suomen osaaminen esimerkiksi biotalouden, puhtaan teknologian ja digitalisaation alalla on vahvaa.

Vuosikymmenten ajan Suomen ja Kiinan suhteita ovat edesauttaneet hyvät liikenneyhteydet maiden välillä. Finnair oli ensimmäinen eurooppalainen lentoyhtiö, joka aloitti suorat lennot Kiinaan yli 30 vuotta sitten. Kaupan kehittymistä auttoi suoran rautatieyhteyden avaaminen Suomen ja Kiinan välillä marraskuussa 2017.

Kahdenvälisen taloudellisten suhteiden positiiviset näkymät ja odotukset ovat nyt koronaviruksen vuoksi muutamassa viikossa muuttuneet kuitenkin nopeasti. Kyse ei ole niinkään Kiinasta markkinana – se tulee säilymään. Sen sijaan moni tuotantoa harjoittava yritys on yhtäkkiä tajunnut, kuinka riippuvaisia ne ovat kiinalaisista raaka-ainelähteistä, alihankkijoista sekä kuljetusjärjestelmistä.

Suomalaisyriyten joukossa tehdyn kyselyn mukaan muutoksia on tehty ja nopeasti. Kyselyyn vastanneesta noin 300 yrityksestä noin neljännes on jo tehnyt, tai on tekemässä, muutoksia alihankintaverkostoonsa. Odotettavissa on pysyvämpiäkin tuotannon hajautusratkaisuja riskien vähentämiseksi. Kyse ei ole tietenkään vain suomalaisyrityksiä koskevista ongelmista.

Arvoisat kuulijat,

Lopuksi on hyvä muistaa, mikä tekee Suomesta sitten Kiinalle tärkeän ja arvostetun kumppanin. Kyse on pitkälti samoista tekijöistä, jotka ovat laajemminkin ulkopoliittikkamme perustana – jatkuvuus, arvojemme pysyvyys ja siitä seuraava ennakoitavuus.

Kiina-suhteet vaativat entistä kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa, jossa liikaa naiiviutta pitää välttää, aivan kuin Venäjänkin kanssa.

Sillä erimielisyyksien aiheitakin riittää. Esimerkiksi ihmisoikeuksissa Suomi ja Kiina eivät jaa samoja näkemyksiä. Perinteisten ihmisoikeuskysymysten ohella viime aikoina erityistä huolta on herättänyt Xinjiangin maakunnan uiguurien tilanne.

Erimielisyydet eivät kuitenkaan ole fataali ongelma kahdenvälisille suhteille. Kun sanomme toimivamme ihmisoikeuksien puolesta, teemme juuri niin. Suomen ihmisoikeuspolitiikka on arvopohjaista, johdonmukaista ja ennakoitavaa. Emme pelaa ihmisoikeuksilla emmekä ketään vastaan. Tyyliimme ei kuulu ulkopoliittinen elämäntapa, mutta emme myöskään vaikene, tai vetäydy puolueettomuuden taakse. Toimimme Kiinan kanssa suoraan kahdenvälisesti, Euroopan unionin kautta ja kansainvälisillä areenoilla.

Tällä tiellä on hyvä jatkaa.

Kiitos.